

MOZAIK
KERETTANTERVRENDSZER
A GIMNÁZIUMOK SZÁMÁRA
NAT 2003

ÉNEK-ZENE
9-11. évfolyam

Készítette:
Illés Mihály

A kerettantervrendszert szerkesztette és megjelentette:
MOZAIK KIADÓ – SZEGED, 2004

TARTALOM

BEVEZETÉS	3
MÓDSZERTANI AJÁNLÁS	4
9. évfolyam	4
Cél	4
Követelmény	4
Előzmény	4
Tartalom	4
Tartalom	5
Zeneművek, énekes anyag, szemelvények	6
Zenehallgatási anyag	6
Zeneelmélet, készségek és képességek fejlesztése	6
Zenei hallás	7
Alapvető zenei ismeretek	7
Zenei írás-olvasás	7
Improvizáció	7
Zenetörténet, zeneirodalom	7
Népzene	8
10. évfolyam	8
Követelmény	9
Előzmény	9
Tartalom	9
Értékelés	9
Kapcsolatok	9
Feltételek	10
Zeneművek, énekes anyag, szemelvények	10
Éneklés	10
Zenehallgatási anyag	10
Zeneelmélet, készségek és képességek fejlesztése	11
Zenei hallás, alapvető zenei ismeretek	11
Zenei írás-olvasás	11
Zenetörténet, zeneirodalom	11
Népzene	12
MŰVÉSZETEK	13
11. évfolyam	13
Követelmény	13
Előzmény	13
Tartalom	13
Értékelés	14
Kapcsolatok	14
Feltételek	14
Zeneművek, énekes anyag, szemelvények	15
Éneklés	15
Zenehallgatási anyag	15
Zeneelmélet, készségek és képességek fejlesztése	16
Zenei hallás, alapvető zenei ismeretek	16
Improvizáció	16
Zenetörténet, zeneirodalom	17
Népzene	17

PRAEAMBULUM

„A zenetanítás elemi szinttől a legmagasabb fokig: NEVELÉS.
 ... bár lapról olvasni hasznos dolog, ám a hangok közt LÉLEKRE LELNI AZ, AMI ÉRDEMES!”
 (Ádám Jenő 1979.)

BEVEZETÉS

A XXI. század iskolája a középfokú oktatási és nevelési intézményekben „művészetek” tárgy részeként nevezi meg az ének-zene tantárgyat. Kívánatos dolog, hogy a gimnáziumokban és a középiskolákban az ének-zene oktatása – az énekkar kiépítése miatt is – a 9. évfolyamtól a 11. évfolyamig folytatódjék; míg a rajz órákat – praktikusán a felsőfokú műszaki beiskolázást is figyelembe véve – a 9. 10. és a 11. évfolyamban tanítsák.

Az Európai Unióhoz csatlakozó Magyarország ének-zenei nevelésében a Kodályi gondolat megvalósulása a cél! Továbbra is a mindenki számára megadatott hangszer – az *énekhang* – művelése és kiművelése, az éneklésről leszokott nemzet újra élesztése az elsődleges iskolai feladat. Újra megtalálendő zenei anyanyelvünk – *népzene*nk és *néptánc*unk – megismertetése és megszerettetése; a közösségi emberformálás a cél. Mindenféleképpen kapjon hangsúlyt az oktató-nevelő munkában a nemzethez való tartozás gondolata, de a nemzeti tradíció megőrzésének a gondolata is.

Az ének-zene órák – az énekkar, és az iskolai hangversenyek (esetleg opera látogatása) – együttes nevelési feladata a zene – irodalom – képzőművészet rendszerben látására nevelve, zenét és embert egyaránt tisztelve annyi ismeretet kínál, amennyi az élmény megszületéséhez szükséges, annyi élményt, amennyi a megszeretéséhez kell és annyi új utat, amennyit tanítványaink lelkében hordozva lehetséges.

Aki a *zenére*, vagy a *zenével* reagálni megtanul, őt minden emberi és minden művészi szépség képes lesz megérinteni a további életében. „...néha egyetlen élmény egy egész életre megnyitja a fiatal lelket a zenének”, ez a kodályi tanítás lényege.

Hogyan lehet sikeres a heti egy ének-zene óra?

- A szaktanár tiszta-, szép- és vonzó énekhangjára épüljön minden óra!
- A felszínes átolvasások-átlapozások helyett keltse fel tanítványai figyelmét – az ő énekelgetésükkel – a részletek szépségei iránt, a zenehallgatások előtt is!
- Gondos tanulmányozás után válasszon tankönyvet, tankönyv családot!
- Keressen alkalmat a gyakorló-, az ismétlést is biztosító módszereknek!
- A tanítási órákon, kiváló minőségű hangvisszaadó készülékeken, művészi értékű zenéket szólaltasson meg!
- Lehetőségeihez mérten alakíttasson ki iskolájában szaktantermet, amiben – rendszeresen felhangolt – jó zongorát is használjon!
- Élményorientált módszereket alkalmazzon a – hagyományos – számonkérés/osztályozás helyett!
- Szervezze meg a növendékek/tanárkollégák fellépésével pl. a karácsonyi hangversenyt, alapítványi hangversenyt stb.!

Munkája a fentiek alapján determinálhatja a jövő ének-zene óráinak a sorsát!

MÓDSZERTANI AJÁNLÁS

9. évfolyam

Időkeret: 37 óra/tanév (1 óra/hét)

Részei

Zeneművek, énekes anyag, szemelvények
Zeneelmélet, készségek és képességek fejlesztése
Zenetörténet, zeneirodalom
Népzene

Cél

- A tanuló tudjon ünnepekhez illően zsoltárt, himnuszt, népéneket énekelni.
- Legyen tájékozott a középkor, a renaissance és a barokk szerkesztésformái terén.
- Képes legyen zenei ismereteit, a zenei írást-olvasást kis segítséggel alkalmazás szintjén használni.
- Ismerje és képes legyen felismerni kottakép alapján a tanult hangnemeket (3#, 3b), zenei formákat, hangközöket, műfajokat.

Követelmény

- A tanuló tudjon további 15-20 népdalt, történelmi dalt, előadni emlékezetből, ill. képes legyen más népek dalainak és ismertebb zeneművek témáinak eléneklésére kívülről, egyénileg (barokk).
- Zenei szerkesztésmódok: egyszerű többszólamúság (orgánumok), homofónia és polifónia fogalmának ismerete, megkülönböztetése kottakép és hangzás alapján (Középkori, reneszánsz és barokk zenei szemelvényeken.).
- legyen képes csoportosan két- és háromszólamú egyszerűbb madrigálok, kórusművek éneklésére.
- Ismerje fel stílusjegyei alapján, hallás után a középkor; a renaissance vokális műfajait; továbbá a barokk hangszeres és vokális műfajait.
- Legyen ismerete a magyar barokk, ill. főnemesi rezidenciák zenei életéről, ismerje a legjelentősebb gyűjteményeket.
- Ismerje a tartalomban felsorolt fogalmakat és képes legyen definiálni azokat.
- Tudjon önállóan zenei szemelvények ritmusát pontosan reprodukálni kottakép alapján a tanult ritmus-elemekkel és képletekkel több szólamban is. Tudjon rögtönözni ritmusosztinatót ismert olvasógyakorlathoz.
- Ismerje fel a népzene és műzene összefonódását és tudja hallás után megnevezni népzenei rétegeit, stílusait, műfajait.

Előzmény

- Ősi társadalmak
- Ókori keleti civilizációk
- Az ókori görögök
- Az ókori Róma és a kereszténység
- A korai középkor (V–X. sz.)

Tartalom

Segítő módszerek

- Kötelező és ajánlott irodalom a „Középkor és reneszánsz zenéje” témához (házi dolgozat). A házi dolgozat diagnosztizáló felmérés a tanárnak: szükség van-e még magyarázatra vagy továbbhaladhatnak. A diákot önálló vélemény formálására és rendszerezésre szoktatja – egyelőre segítséggel (könyvek).
- Historikus táncház.

Megjegyzés:

- Ez alapján a középkor és a reneszánsz zenéjének témaköréből házi dolgozatot lehet kérni, mely egy-fajta rendszerezés a diáknak, diagnosztizáló felmérés a tanárnak. Ezt követheti rendszerező óra és témazáró dolgozat.
- Kora újkor (XVI–XVIII. sz.).
- Magyarország a kora újkorban.

Tartalom**9., 10. és a 11. évfolyamok kiemelt feladatai**

- Az európai műzene kialakulása a napjaink zenéjéig.
- Zenetörténeti korszakok, stílusismeret, műfajok, zenei szerkesztésmódok, formák.
- Műalkotás elemzés. Önálló vélemény nyilvánítása: reális értékítélet formálása a meglévő tudásszint alapján.
- Az egyes évfolyamok történeti anyagának rendszerezésére – tanári segítséggel.
- Önállóan felkészülni a témazáró vizsgára: a korszak stílusjegyeinek, legjellemzőbb zeneműveinek felismerésére.

Módszerek

- Nem várható el minden gyerektől ugyanolyan érdeklődés, tudás és készség szint. Felelés, témazárók vagy vizsgák előtt (aminek rendszerint megkapják a dátumát) kérhető egyéni vagy osztály korrepetíció.
- Pl. énekes anyag gyakorlása – a gyengébbek kazettára is rögzíthetik, de nekik is egyénileg, saját képességeikhez mérten kell számot adni felkészültségükből.
- Tartalmat a tanár nem közöl, mert az elolvasható előre (előzetes házi feladat) vagy órán a kezébe kapja a szöveggönyvet. Saját példányt fénymásolhat, ha akar.
- Az érdeklődő szakkörön, korrepetíción hallgathatja, ha akarja újra (vagy egészben) a zenei részleteket. Átmásolhatja, elkérheti, hazaviheti.

Kapcsolatok

- Irodalom – a magyar barokk irodalma
- Történelem – a polgárosodás Magyarországon
- Dráma és tánc – táncok
- Informatika – könyvtárhasználat

Feltételek

1. Opera kézikönyvek, Oratóriumok könyve, Balettek könyve, Hangversenykalauz(ok)
2. Grove monográfiák:
  - W. Dean–A. Hicks: Handel (Zeneműkiadó, Bp. 1987.)
  - Talbot–Grout–Sheveloff: Olasz barokk mesterek (Editio Musica, Bp. 1990.)
  - Wolff–Emery–Helm–Jones–Warburton–Derr: A Bach család (Zeneműkiadó, Bp. 1989.)
  - Kerman–Tyson: Beethoven (Zeneműkiadó, Bp. 1986.)
3. Európa zenéje – sorozat
  - Orselli–Rescigno–Garavaglia–Tedeschi–Lise–Celetti: Az opera születése (Zeneműkiadó, Bp. 1986.)
  - Lise–Rescigno: A 18. sz.-i opera Scarlattitól Mozartig (Zeneműkiadó, Bp. 1986.)
4. Musicalia Danubiana (MD)
  - MTA Zenetudományi Intézet sorozata
    - Hungarian Dances 1784–1810 (szerk. Papp Géza) (Budapest, 1986.) M. D. 7.
    - P. Esterházy: Harmonia caelestis (1711) (szerk. Sass Ágnes, Déry Balázs) (Budapest, 1989.) M. D. 10.
    - M. D. 5. Tabulatura Vietoris Saeculi XVII.
    - M. D. 9. Graduale Ecclesiae Hungaricae Epperiensis (1635)
5. Charles Rosen: A klasszikus stílus. Haydn, Mozart, Beethoven (Zeneműkiadó, Bp. 1977.)
6. M. Parouty: Mozart, az Isten kegyeltje (Park Kiadó, 1991.)
7. Hangszerekről szóló kiadványok, ld. előző évfolyamok ajánlott irodalma
8. Gábris György: Régi hangszerek (Corvina Kiadó, 1969.)
9. Nagy zeneszerzők. Képes útmutató a világ leghíresebb zeneszerzőinek életéhez és műveihez. Az Előszót Anthony Hopkins írta. (Etűd Kvk., 1996.)

Zeneművek, énekes anyag, szemelvények

Részei

Éneklés

Zenehallgatási anyag

Éneklés

Tartalom

- Régi stílusú magyar népdalok, virágénekek, egyházi népénekek, korálok. Más népek népdalai – műzene.
- Kánonok, egyszerűbb madrigálok, két- és három-szólamú művek, kantáta-részletek – kamaraéneklés, többszólamúság, kísérlet vegyes kari hangzásra.
- Passacaglia-basszusok, fuga-témák, rondó-témák, barokk táncok.
- Egyszerű barokk Da Capo áriák, dallamok.
- Egységes, elfogadható vegyes kari hangzás érdekében kiemelt feladat: a férfikari szólamok hangterjedelmének formálása, a változás figyelemmel kísérése, gondos szólambeosztás (Basszuskulcs ismerete).

Zenehallgatási anyag

Tartalom

A) Középkor

- x Egyszólamú zene, gregorián énekek, trubadúr dallamok.
- A többszólamúság kezdetei.

B) Reneszánsz zene

- x Mise, Cantus firmus (L'homme arme fr. Chanson a XV. századból)
- Polifónia, homofónia Palestrina, Lassus, Praetorius és Josquin des Pres művészetében.
- A motetta, a madrigál és a kánon.
- x A XI–XVI. század magyar műzenéje (Tinódi, Balassi, Bakfark Bálint énekes és hangszeres zenéi).

C) Barokk zene

- Hangszeres és vokális műfajok szemelvényei
- Szerkesztésformák, barokk zenekar, teraszos dinamika bemutatása
- Javasolt művek:
  - x J. S. Bach: orgona preludiumok és fugák, x Brandenburgi versenyek, Das Wohltemperiertes Klavier, zenekari szvit, Parasztkantáta (Nr. 212.) – teljes
  - x G. F. Händel: x A Messiás, x Júdás, Makkabeus, x Tűzijáték-szvit, x Vízizene, Rinaldo, Xerxes – részlet, áriák
  - x H. Purcell: Dido és Aeneas
  - x A. Vivaldi: A négy évszak – teljes
  - x Esterházy: Harmonia Caelestis
  - Monteverdi: Orfeo, Tankréd és Klorinda párviadala
  - Barokk zenei idézetek későbbi korok műveiben: Kodály, Britten, Sztravinszkij
  - XVII–XVIII. sz.-i magyar műzene: Kájoni kódex, Stark-féle virginál könyv, Lőcsei kézirat, Vietórisz-kódex gazdag anyagából.
  - Corelli, Scarlatti, Schütz, Lully, Couperin, Rameau, Telemann művei

Megjegyzés: Az x-szel megjelölt művek kiemelten értendők.

Zeneelmélet, készségek és képességek fejlesztése

Szerkezet: párhuzamos

Részei

Zenei hallás

Alapvető zenei ismeretek

Zenei írás – olvasás
 Improvizáció
 Zenetörténet
 Népzene

Zenei hallás

Tartalom

- Teraszos dinamika, crescendo, decrescendo, kvart, kvint, oktáv – imitációs szerkesztés, hangközök éneklése – fúgatémák meghallása.
- Oktávnál nagyobb hangközök ismerete.
- Kis és nagy hangközök gyakorlása, felismerése kottában.
- Dúr, moll színezet megkülönböztetése. Visszatérő szerkezet.
- Variációs formák, passacaglia – basszus meghallása.
- Moduláció: Tonika, domináns, szubdomináns. Domináns szeptim – akkord.
- Csembaló. Barokk zenekar. Klasszikus zenekari hangzás.

Alapvető zenei ismeretek

Tartalom

- Alapvető dinamikai jelek, tempójelzések ismerete.
- Ismert ritmuselemek, ritmusképletek, metrumok biztos felismerése, pontos megszólaltatása. Felütés, 6/8, 3/4 gyakorlása.
- Zenei szerkesztésmódok, visszatérő formák társítása más művészeti ágakhoz (vizuális kultúra, mozgáskultúra, irodalom, nyelvi játékok, képző-iparművészet, építészet).
- Dúr-moll hangsorok alkalmazása 3# 3b-ig (ismeret szintjén 7#, 7b).
- Szólamok elrendeződésének ismerete vokális művek kottájában, hangszeres kottában.
- A partitúra fogalma.
- Violinkulcs, basszuskulcs (utóbbi ismeret szintjén).

Zenei írás-olvasás

Tartalom

- Ismert dallamok lejegyzése megadott hangnemben, szolmizáció alapján.
- Egyszerű dallam olvasása ezekben a hangnemekben.
- Szolmizálva és abc-vel.
- 3/8, 6/8, 6/4, 5/4, 5/8, 2/4, 3/4.

Improvizáció

Tartalom

- Olvasógyakorlatokhoz ritmusosztinato rögtönzése.
- Ritmusimprovizáció több szólamban: kánon, imitáció.
- Komplementer-ritmus (egyszerű), passacaglia – basszus olvasógyakorlatokhoz.
- Tánckarakterek, ritmusmemoriter játékok, páros és páratlan váltakozó metrumok.

Zenetörténet, zeneirodalom

Tartalom

- A zene keletkezése: hipotézisek, eredetmítoszok.
- Ókor zenéje; a görögség-mitológiai történetei és a zene kapcsolata (kötelező és ajánlott irodalommal), hangszerek.

- Középkori egyházi és világi zene: gregorián, trubadúrköltészet, korai többszólamúság. Schola Cantorum. A gregorián ének jellemzői és műfajai. A hangjegyzírás rövid története (notáció, neumák, vonalrendszer, tabulatúrák).
- Fogalmak: mise és állandó részei, zsoltár, antifóna, zsoltár, himnusz, sequentia, tropus, szillabikus, melizmatikus, Te Deum, Laudes, Vesperás, orgánium, cantus firmus.
- Szent Ambrus, Nagy Szent Gergely, Arezzoai Guido és néhány ismert szerző.
- A reneszánsz nagy mesterei és jelentős műfajai. Lassus, Palestrina, Praetorius, Dufay.
- Szerkesztésmódok:
  - antifonális, rezponzoriális.
  - cantus firmus – mise, chanson – mise.
- Reneszánsz műfajok: mise, motetta, madrigál.
- Környező népek, különböző korok műzenéjének hatása magyar (nép)zenénkre. Népzene és műzene összefonódása.
- Históriai ének. Tinódi, Bakfark, Balassi: „ad notam”.
- Barokk (rokokó)
  - Magyar barokk: táncdallamok, főnemesi rezidenciák zenei élete, virginálzene.
  - (Kájoni-kódex, Lőcsei kézirat, Stark-féle virginálkönyv, Vietórisz-kódex alapján).
  - Esterházy Pál: Hamonia Caelestis.
- Zenetörténeti korszak, stílusismeret, műfajok, zenei szerkesztésmódok, formák.

Fogalmak:

- Vokális kompozíciók, műfajok: opera, oratórium kantáta, passió, recitativo, ária, duett, turba, korál, korálfeldolgozás,
- Instrumentális művek: concerto, concerto grosso, szvit (barokk táncok), prelúdium, fuga, tremolo, pizzicato, barokk zenekar.
- Szerkesztésmódok: imitáció, szekvencia, fuga, continuo, rondó, variációs formák, teraszos dinamika, *Da Capo* al Fine
- Zeneszerzők és a legjelentősebb életutak, művek.
- Az első operaházak. Balett, ouverture.
- Két- és háromtagú formák

Népzene

Tartalom

- Magyar népdalok, virágénekek, egyházi népénekek, korálok.
- Más népek, európai kultúrák dalai – osztrák, német, horvát, stb. – amennyiben kapcsolódnak a műzenei szemelvényekhez, alapvető zenei ismeretekhez, fogalmakhoz.
- Historikus táncok, tafelmusik, landler.
- Népzene és műzene összefonódása.
- A zene szórakoztató funkciói népzeneben és műzenében (néptánc, balett, historikus táncok, stilizált barokk táncok, tafelmusik, szvit, kamarazene, divertimento, szerenád, singspiel, Haydn és Mozart humora).
- Mozart: Falusi muzsikások (Ein musikalischer Spass – Zenei tréfa).

10. évfolyam

Időkeret: 37 óra/tanév (1 óra/hét)

Részei

Zeneművek, énekes anyag, szemelvények
 Zeneelmélet, készségek és képességek fejlesztése
 Zenetörténet, zeneirodalom
 Népzene

- Legyen képes tiszta, kultúrált éneklésre egyéni képességeihez mérten. Tudjon alkalmazkodni közösségekben társaihoz az egységes hangzás érdekében egyszólamú és többszólamú éneklés esetén is.

- Ismerje fel meghallgatott zeneirodalmi példa alapján és tudja meghatározni a mű (részlet) zenetörténeti korát, jellegzetes stílusjegyeit, megnevezni műfaját, kapcsolatát más művészeti ágakkal.
- Ismerje a tanult zeneszerzők legjellemzőbb műveit: tudjon munkásságukról, meghallgatott műveikről beszélni, ismerje történelmi háttérüket, társadalmi környezetüket néhány jellemző részletet azokból reprodukálni.
- Legyen képes ismeretei gyarapítására: ismerje és tudja használni a könyvtárat, szakkönyvtárat, tisztában legyen a legfontosabb kézikönyvek, információhordozók, katalógus, bibliográfia és egyéb szolgáltatások jelentőségével, használatával.
- Tisztában legyen magyar népdalkincsünk rétegeinek műfajaival, stílusával, ismerje a legtipikusabb zenei dialektusokat.

Követelmény

- Legyen képes emlékezetből parlando, rubato, tempo giusto népdalok megfelelő előadásmódjára. További 15-20 népdal, műdal, kánon, ismertebb zenemű témáinak éneklése kívülről, saját hangmagasságában.
- Legyen képes önállóan ismert, egyszerű dallamok lejegyzésére és reprodukálására tanult metrumban, ritmusképletekkel, 3# 3b-ig terjedő hangnemekben, violinkulcsban.
- Ismerje és képes legyen felismerni hallás és kottakép alapján a tanult hangnemeket zenei formákat, műfajokat.
- Ismerje és legyen képes definiálni a tartalomban felsorolt fogalmakat (népzene, műzene), ismerje fel a népzene és a tanult zenetörténeti korok szemelvényei között a zene szórakoztató funkcióit.
- Legyen képes felismerni, jellemezni, összehasonlítani tanári segítséggel a bécsi klasszicizmus műfajait.
- Legyen képes önállóan megvalósítani zenei ötleteit, variációit egyszerű formai keretben, a tanult zenei elemek segítségével (improvizáció).

Előzmény

A felvilágosodás kora

Tartalom

A 10. évfolyam kiemelt feladatai

- Zenetörténeti korszak, stílusismeret, műfajok, zenei szerkesztésmódok, formák.
- Műalkotás-elemzés. Önálló vélemény nyilvánítása: reális értékítélet formálása a meglévő tudásszint alapján.
- A bécsi klasszicizmus művészeti áttekintése. A XVIII. sz. Magyar zenéje és a XIX. sz.-i romantika Liszt Ferenc művészetével bezárólag.
- Legyen képes az egyes évfolyamok történeti anyagának rendszerezésére – tanári segítséggel.
- Önállóan legyen képes felkészülni a témazáróra: a korszak stílusjegyeinek, legjellemzőbb zeneműveinek felismerésére.

Értékelés

- Témazáró (szummatív) – három részből áll
  1. Zenetörténeti korszak jellemzői, műfajok, szerzők munkássága, rövid életrajza (írásbeli)
  2. Zenehallgatási anyag felismerése (írásbeli)
  3. Zenei idézetek, dalanyag éneklése, ritmus reprodukálása (szóbeli, memoriter)

9. évfolyam: barokk, anyagából

10. évfolyam: bécsi klasszicizmus és a XIX. sz. a romantika kora Liszt Ferenc művészetével bezárólag.

Kapcsolatok

- Irodalom – Goethe, Schiller, Heine, a romantika irodalma, magyar nemzeti romantika irodalma, XIX. sz., „izmusok”
- Történelem – első, második világháborúk
- Rajz és műalkotások elemzése – akadémizmus, romantika, realizmus, „izmusok”, az avantegard, a modern művészet
- Informatika – könyvtárhasználat

Feltételek

Ajánlott irodalom

A) Romantika

1. Peter Gammond: Opera. Képes enciklopédia (Kossuth Könyvkiadó, 1994.)
2. Peter Gammond: Klasszikus zene. Képes enciklopédia (Kossuth Könyvkiadó, Bp. 1994.)
Természetesen valamennyi évfolyam anyagához remek segítség
3. G. Marchesi: Giuseppe Verdi. Európa zenéje – sorozat (Zeneműkiadó, Bp. 1986.)
4. Deathridge–Dahlhaus: Wagner. Grove monográfiák (Zeneműkiadó Bp. 1988.)
5. Schubert kalauz (Szerk. Gádor Ágnes)
6. Hamburger Klára: Liszt kalauz

Zeneművek, énekes anyag, szemelvények

Részei

Éneklés

Zenehallgatási anyag

Éneklés

Tartalom

- Az új stílusú magyar népdalok – elemzése, összefoglalás.
- Hazai nemzeti és etnikai kisebbségek dalai. Más népek dalai, többszólamú népzeneje (francia, spanyol, olasz, orosz, német, szlovák, svájci). Spirituálék.
- Haydn, Mozart, Beethoven alkotó művészete! Szimfóniák tételeinek témái, operarészletek. Magyar táncdallamok (Kájoni-kódex, Vietórisz-kódex anyagából).
- Romantikus nagymesterek dalai, dalciklusainak néhány szemelvénye, XX. századi szerzők művei, népdalfeldolgozásai, könnyebb kórusművei.
- Romantikus zeneművek énekelhető részletei.
- Vegyes kari hangzás kialakítása.

Zenehallgatási anyag

Tartalom

A) Bécsi klasszicizmus

- Szimfónia, vonósnégyes, szonáta, egyéb kamarazene, klasszikus versenymű, nyitány, opera, dalok
- Javasolt művek (részletei)
- x Haydn szimfóniák részletei: (Üstdobütés, Üstdobpergés, Óra, Katona, Oxford, Londoni)
- Haydn: Az évszakok, A Teremtés – részletek az oratóriumokból
- x Mozart: Egy kis éji zene, D-dúr divertimento, Sinfonia concertante,
- x Varázsfuvola, x Figaro házassága, (nyitány), Don Giovanni, Esz-dúr kürtverseny, x d-moll zongoraverseny, x Szimfóniák (g-moll, K. 550., Jupiter, Haffner), x Requiem
- Beethoven: x Szimfóniák (III., V., VI., IX.), Athén romjai – kísérőzene
- x Nyitányok (Egmont, Coriolan, III. Leonóra), x Szonáták (Holdfény, Appassionata, Patetique, Hammerklavier), Zongorás kamarazene, Missa Solemnis, Karfantázia, A távoli kedveshez – dalciklus

B) A XVIII. Század magyar zenéje

- Bihari János, Lavotta János és Csermék Antal (verbunkos zenéi).

C) Romantika – javasolt szemelvények, ill. zenei részletek

1. Schubert: x Pisztráng-ötös, IV. tétel, x h-moll „Befejezetlen” szimfónia, x Erlkönig (Dalok, dalciklusok)
2. Schumann: Dalok (Die beiden Grenadiere)
3. x Brahms: Akadémiai ünnepi nyitány, x V. magyar tánc(ok), Dalok
4. Mendelssohn: Szentivánéji álom, Hegedűverseny, Dalok
5. Liszt: x Les préludes, Haláltánc, Mazeppa, Koronázási Mise,

6. x Chopin: á-moll mazurka, É-dúr etűd, keringők, polonézok, balladák, impromptu, nocturne
x c-moll „Forradalmi” etűd
7. Berlioz: Fantasztikus szimfónia – Dies irae

Megjegyzés: Az x-szel megjelölt művek kiemelten értendőek.

Zeneelmélet, készségek és képességek fejlesztése

Részei

Zenei hallás, alapvető zenei ismeretek
Zenei írás – olvasás
Improvizáció
Zenetörténet, zeneirodalom
Népzene

Zenei hallás, alapvető zenei ismeretek

Tartalom

- Népdalok formai, szerkezeti elemzése – a rendszerezés.
- Hangközök oktávon belül, felismerés írott kottában.
- Zenei formák, tanult műfajok felismerése.
- Tanult népi és szimfonikus hangszerek, hangkarakterek, hangfajok felismerése önállóan.
- Romantikus nagyzenekar. Kromatika. Karakterdarabok.

Zenei írás-olvasás

Tartalom

- Dalok, dallamok, zeneművek témáinak éneklése violinkulcsban, 3# 3b-ig. (Differenciált: fiúk megtanítása f-kulcsban is – a vegyes kari hangzás érdekében).
- Ismert dallamok lejegyzése violinkulcsban a tanult hangnemekben.

Zenetörténet, zeneirodalom

Tartalom

- A) Bécsi klasszicizmus és az átmenet: Bach fiai, Mannheim és Stamitz munkássága.
- Klasszikus zenekari hangzás és technika.
  - Crescendo, decrescendo, új hangszerek, karmester, hangszerelés.
  - Klasszikus szimfonikus zenekar. Kalapácsongora.
  - Haydn, Mozart, Beethoven életútja, művészete.
  - Kapcsolatok Magyarországgal és a magyar zenével.
- Fogalmak ismerete, műfajok, szerkesztésmód:
- Dúr-moll színezet, hármashangzat, hangnemiség, periódus, zárlat, moduláció, kóda, szubdomináns, domináns, tonika.
  - Periódus, Szonátaforma, tételrendek. Főtéma, melléktéma, menuet, scherzo, rondó, főhangnem, domináns hangnem.
  - Szimfónia, vonósnégyes, szonáta, klasszikus versenymű, klasszikus opera, singspiel, opera seria, opera buffa, szabadító opera, divertimento, nyitány.
- B) A XVIII: század magyar zenéje
- A verbunkos, Magyar „nemzeti” stílus (Bihari János, Lavotta János és Csermák Antal).
- C) Romantika
- romantikus dal, dalciklus,
  - hangszeres karakterdarabok (etűd, noktürn, impromptu, keringő, polonéz, mazurka),
  - szimfonikus költemény, programzene,
  - romantikus zenekar, romantikus opera, romantikus zenedráma,
  - zeneszerzők és műveik, munkásságuk (Schubert, Schumann, Mendelssohn, Chopin, Brahms, Liszt Ferenc)

Népzene

Tartalom

- A magyar népzene rétegeinek, stílusainak, műfajainak ismételése, rendszerezése, összefoglalása. A régi stílustól az új stílusú dalokig. Biztos jártasság, felismerés, elemzés (formai, szerkezeti, tartalmi, stílusbeli, műfaji meghatározás)

MŰVÉSZETEK

11. évfolyam

Időkeret: 55 óra/tanév (1,5 óra/hét)

Részei

Zeneművek, énekes anyag, szemelvények
Zeneelmélet, készségek és képességek fejlesztése
Zenetörténet, zeneirodalom
Népzene

Cél

- A tanuló legyen képes tiszta, kultúrált éneklésre egyéni képességeihez mérten. Tudjon alkalmazkodni közösségben társaihoz az egyszólamú és többszólamú éneklés esetén is.
- Ismerje fel meghallgatott zeneirodalmi példa alapján és tudja meghatározni a mű (részlet) zenetörténeti korát, jellegzetes stílusjegyeit, megnevezni műfaját, kapcsolatát más művészeti ágakkal.
- Ismerje a tanult zeneszerzők legjellemzőbb műveit: tudjon munkásságukról, meghallgatott műveikről beszélni, ismerje történelmi hátterüket, társadalmi környezetüket néhány jellemző részletet azokból reprodukálni.
- Legyen képes ismeretei gyarapítására: ismerje és tudja használni a könyvtárat, szakkönyvtárat, tisztában legyen a legfontosabb kézikönyvek, információhordozók, katalógus, bibliográfia és egyéb szolgáltatások jelentőségével, használatával.
- Tisztában legyen magyar népdalkincsünk rétegeinek műfajaival, stílusaival, ismerje a legtipikusabb zenei dialektusokat.

Követelmény

- Legyen képes emlékezetből parlando, rubato, tempo giusto népdalok megfelelő előadásmódjára. További 15-20 népdal, műdal, kánon, ismertebb zenemű témáinak éneklése kívülről, saját hangmagasságában.
- Legyen képes önállóan ismert, egyszerű dallamok lejegyzésére és reprodukálására tanult metrumban, ritmusképlettekkel, 3# 3b-ig terjedő hangnemekben, violinkulcsban.
- Ismerje és legyen képes felismerni hallás és kottakép alapján a tanult hangnemeket zenei formákat, műfajokat.
- Ismerje és legyen képes definiálni a tartalomban felsorolt fogalmakat (népzene, műzene), ismerje fel a népzene és a tanult zenetörténeti korok szemelvényei között a zene szórakoztató funkcióit.
- Legyen képes felismerni, jellemezni, összehasonlítani tanári segítséggel az impresszionizmus és a XX. századi zenék irányzatait és műfajait.
- Legyen képes önállóan megvalósítani zenei ötleteit, variációit egyszerű formai keretben, a tanult zenei elemek segítségével (improvizáció).

Előzmény

- A polgári átalakulás kora
- A polgárosodás kezdetei – a nemzeti stílus kialakulása – Magyarországon

Tartalom

- Romantika, az impresszionizmus és a XX. század zenéje.
- Az egyes évfolyamok történeti anyagának rendszerezése – tanári segítséggel.
- Önálló felkészülés a témazáró vizsgára: a korszak stílusjegyeinek, legjellemzőbb zeneműveinek felismerésére.

Értékelés

- Szummatív tudásszint-felmérő
  - 11. évfolyamon – csak a távozni készülő tanulóknak. A többiek záróvizsgája a 12. évfolyamon.
  - Záróvizsga (írásbeli)
  - A minimumkövetelmény (négyéves, vagy hatéves anyag) számonkérése: stílusismeret, zeneszerzők, zenetörténeti korok, zeneművek ismerete.
  - Egy-egy korszak, egy-egy választható műalkotás jellemzése, önálló vélemény formálása.
  - Differenciált: dalanyag, zenei írás-olvasás.

Kapcsolatok

- Irodalom – Goethe, Schiller, Heine, a romantika irodalma, magyar nemzeti romantika irodalma, XIX. századi „izmusok”
- Történelem – első, második világháborúk
- Olasz – Verdi, Puccini
- Rajz és műalkotások elemzése – akadémizmus, romantika, realizmus, „izmusok”, az avantgard, a modern művészet
- Informatika – könyvtárhasználat

Feltételek

Ajánlott irodalom

A) Romantika

1. Peter Gammond: Opera. Képes enciklopédia (Kossuth Könyvkiadó, 1994.)
2. Peter Gammond: Klasszikus zene. Képes enciklopédia (Kossuth Könyvkiadó, Bp. 1994.)
Természetesen valamennyi évfolyam anyagához remek segítség
3. G. Marchesi: Giuseppe Verdi. Európa zenéje – sorozat (Zeneműkiadó, Bp. 1986.)
4. Deathridge-Dahlhaus: Wagner. Grove monográfiák (Zeneműkiadó Bp. 1988.)
5. Várnai Péter: Verdi operakalauz. Orfeusz könyvek sorozat

B) XX. század

1. Miért szép századunk operája? (Szerk.: Várnai Péter) (Gondolat, Bp. 1979.)
2. Miért szép századunk zenéje? (Szerk.: Kroó György) (Bp. 1974.)
3. Carmina Burana – Középkori diákdalok (Szerk.: Kardos Tibor, ill.: Szász Endre) (Európa Kvk, Magyar Helikon osztálya, 1979.)
4. Darvas Gábor: Zene Bachtól napjainkig (Zeneműkiadó, Bp. 1981.)
5. Tüskés Tibor: Testvérmúzsák (Móra, Bp. 1979.)
6. Debussy: Croche úr, a műkedvelők réme (Bp. 1958.)
7. Újfalussy József: Debussy (Bp. 1959)
8. Batta András: Debussy
9. Póczyonai Mária: Játékdoboz (Debussy zenéjéről) (Múzsák Közművelődési Kiadó, 1984.)
10. Petrovics Emil: Ravel (Bp., 1959.)
11. Sztravinszkij: Életem (Gondolat, Bp., 1969.)
12. R. Craft–I. Sztravinszkij: Beszélgetések – Válogatás (Gondolat, Bp., 1987.)
13. Arnold Schoenberg levelei (Szerk.: E. Stein) (Bp. 1974.)
14. Berg: Írások – levelek – dokumentumok (Bp. 1965.)
15. Honegger: Zeneszerző vagyok (Bp., 1961.)
16. Szöllőssy András: Honegger (Gondolat, Bp., 1980.)
17. Bartók Béla levelei (Bp., 1976.)
18. Bartók Béla összegyűjtött írásai (Közreadja: Szöllőssy András) (Bp. 1966.)
19. Bartók Breviárium (Összeáll.: Újfalussy József) Levelek, írások, dokumentumok (Zeneműkiadó, Bp., 1974.)
20. Kroó György: Bartók kalauz (Bp. 1975.)
21. Szabolcsi Bence: Kodályról és Bartókról (Zeneműkiadó, Bp., 1987.)
22. Breuer János: Kodály kalauz (Zeneműkiadó, Bp., 1982.)
23. Pernye András: Fél évezred fényében – Írások a zenéről (Szerk.: Breuer János) (Gondolat, Bp., 1988.)
  - a) A „Századunk” c. fejezetből
Korunk operája

- Alban Berg: Wozzeck
 Petrovics Emil: C'est la guerre, Lysistrate, Bűn és bűnhődés c. műveiből
 Zene és zenetechnika
 b) „A Múzsák nevetlen gyermekei” c. fejezetből
 Gondolatok egy új műfajról (musical)
 Armstrong
 ReRoi Jones és a blues
 24. Gonda János: Jazz (Zeneműkiadó)
 25. Gonda János: A populáris zene antológiája (Bp. 1992., FPI)

Zeneművek, énekes anyag, szemelvények

Részei

Éneklés
 Zenehallgatási anyag

Éneklés

Tartalom

- Magyar népdalok – rendszerezés, összefoglalás.
- Siratók, balladák és szokásdalok.
- Hazai nemzetiségi és etnikai kisebbségek dalai. Más népek dalai, többszólamú népzeneje (francia, spanyol, olasz, orosz, német, szlovák, svájci). Spirituálék.
- Haydn, Mozart, Beethoven dalai passacaglia-basszusok, fuga-témák, rondó-témák, barokk táncok, szimfóniák tételeinek témái, operarészletek. Magyar táncdallamok (Kájoni-kódex, Vietórisz-kódex anyagából).
- Romantikus nagymesterek dalai, dalciklusainak néhány szemelvénye, XX. századi szerzők művei, népdalfeldolgozásai, könnyebb kórusművei.
- Romantikus és XX. századi zeneművek énekelhető részletei.
- Vegyes kari hangzás kialakítása.
- A ballagás és a szerenád dalai (hogya nem tanulnak tovább éneket!).

Zenehallgatási anyag

Tartalom

- A) Romantika – javasolt szemelvények ill. zenei részletek
1. Berlioz: Fantasztikus szimfónia – Dies irae
  2. Erkel: x Hunyadi László, x Bánk bán (Vörösmarty, Egressy)
  3. Wagner: A nürnbergi mesterdalnokok
  4. Verdi: x Aida, x Nabucco, Don Carlos, Requiem
  5. Muszorgszkij: x Egy kiállítás képei, Dalok, Borisz Godunov
  6. Csajkovszkij: IV h-moll „Patetikus” szimfónia, Vonósszerenád
  7. Smetana: Hazám c. – Moldva
  8. x Dvorák: IX., e-moll szimfónia „Az újvilágból”
  9. Puccini: Pillangókisasszony, Bohémélet
- B) XX. század
1. Ravel: Bolero (Egy kiállítás képei)
  2. Debussy: x A tenger, Három noktürn, x Gyermekkuckó, Az elefánt bölcsődala, Golliwog's Cake-Walk, Egyéb zongoradarabok
  3. Kodály: x Molnár Anna, Öregek, Jézus és a kufárok, Kórusművek nagy magyar költők verseire, (Ady, Balassi, Berzsenyi, Vörösmarty, Weöres, x Székely fonó – ism.) x Psalmus Hungaricus – ism.
  4. Bartók: x A kékszakállú herceg vára, x Cantata profana, Szonáta 2 zongorára és ütőhangszerekre, Zene húros-, ütőhangszerekre és cselesztára
- III. Zongoraverseny, zongoradarabok, Tizenöt magyar parasztdal

5. Schoenberg: x Egy varsói menekült (túlélő) életben maradt
6. Berg: Wozzeck
7. Penderecki: Gyászének Hiroshima áldozatainak emlékére
8. Sztravinszkij: x Petruska, Tűzmadár, Tavaszi áldozat, Zsoltárszimfónia, Oidipus Rex, (Ebony concerto, A katona története, A menyegző, Ragtime)
9. Hacsaturján: Gajane – Kardtánc
10. Prokofjev: Klasszikus szimfónia III. t.
11. Honegger: Jeanne d' Arc a máglyán (videó), Pacific 231
12. Britten: Variációk és fuga egy Purcell-témára
13. Orff: Carmina Burana
14. Erik Satie művei
15. Gershwin: x Porgy and Bess, Rhapsody in Blue, Egy amerikai Párizsban
16. Kurtág: Játékok
17. Petrovics: Mouvement en Ragtime, (Jónás könyve, C' est la guerre – Ez a háború)
18. Balassa: Az ajtón kívül
19. Vajda János: Mario és a varázsló
20. Szokolay: Várnász
21. Durkó: Altamira, Halotti beszéd

Megjegyzés: Az x-szel megjelölt művek kiemelten értendőek.

Zeneelmélet, készségek és képességek fejlesztése

Részei

Zenei hallás, alapvető zenei ismeretek
 Zenetörténet
 Népzene

Zenei hallás, alapvető zenei ismeretek

Tartalom

- Népdalok formai, szerkezeti elemzése – a rendszerezés.
- Hangközök oktávon belül, felismerés írott kottában.
- Zenei formák, tanult műfajok felismerése.
- Tanult népi és szimfonikus hangszerek, hangkarakterek, hangfajok felismerése önállóan.
- Romantikus nagyzenekar. Kromatika. Karakterdarabok.
- Sprechgesang (énekbeszéd) végtelen dallam.
- XX. századi jelenségek: atonalitás, bitonalitás, politonalitás, dodekafónia, reihe, szerializmus, egészhangú skála, elektronikus zene, aleatória, hangfürt (cluster), disszonancia átértékelődése. Poliritmika, polimetria.
- Könnyűzene – dzsessz és improvizáció.

Improvizáció

Tartalom

- Bitonalitás, aleatória, cluster-technika, Reihe, szerializmus, improvizáció a dzsessz világában.
- A jelenségek megfigyelése, alkalmazása ritmushangszerekkel. „Szerző”: az osztály.
- Ismerje és képes legyen felismerni kottakép alapján a tanult hangnemeket (5#, 5b), zenei formákat, hangközöket, műfajokat.

Zenetörténet, zeneirodalom

Tartalom

A) Romantika

- romantikus zenekar, romantikus opera, romantikus zenedráma, végtelen dallam, vezérmotívum (Leitmotiv), énekbeszéd („Sprechgesang”), wagnerizmus.
- zeneszerzők és műveik, munkásságuk (Schubert, Schumann, Mendelssohn, Brahms, Liszt, Berlioz, Smetana, Dvorak, Csajkovszkij, Muszorgszkij, Rimszkij-Korszakov) orosz Ötök, Verdi, Wagner, Erkel, (Egressy), Mahler, Puccini.

B) XX. század, korunk zenéje.

- Társművészetek: szimbolista költők, impresszionista festők, „Testvérműzsák” (ld. irodalomjegyzék), Cocteau, Picasso, Monet, Verlaine, Maeterlinck, Mallarmé, Büchner, Balázs Béla.
- Impresszionizmus, expresszionizmus, szimbolizmus, francia Hatok, gamelán zene, noktürn, folklorizmus, neo-irányzatok, neobarokk, neoklasszicizmus, új bécsi iskola, repetitív zene, jazz (ragtime, blues, swing), eklekticizmus (Claude Debussy és M. Ravel; A. Schönberg, Webern, Berg).
- Kodály Zoltán és Bartók Béla művészete, és munkássága.
- A jelenkor magyar zenei életének képviselői (legalább felsorolás szintjén).
- A zene szórakoztató funkciói a zeneirodalomban: keringő, palotás, csárdás, karakterdarabok, bútorzati zene (Csajkovszkij, Brahms, Bihari, Lavotta, Csermák, Debussy, Ravel, Satie, Sztravinszkij, Gershwin).
- Dzsessz, „könnyűzene”.
- Új hangszerek születése; elektronikus hangszerek, (pl. szintetizátor, gitár, generátor stb.) Hangeffektusok. Számítógép.
- Zeneszerzők, műveik, munkásságuk (Debussy, Ravel, Satie, Kodály, Bartók, Schoenberg, Berg, Webern, Sztravinszkij, Prokofjev, Honegger, Orff, Britten, Gershwin, francia Hatok, a jelenkor magyar alkotói).

Népzene

Tartalom

- A magyar népzene rétegeinek, stílusainak, műfajainak ismételése, rendszerezése, összefoglalása. Balladák és szokásdalok. Biztos jártasság, felismerés, elemzés (formai, szerkezeti, tartalmi, stílusbeli, műfaji meghatározás).
- Európai és – a XX. sz. zenéje szempontjából fontos – nem európai kultúrák népzenejének megismerése.